

Antidiskrimineringspodden

Avsnitt 7 Från rättighetskamp till lagändring

Med Andie Stendin (ADU) och Anna Nordqvist (RFSL)

Introduktionsklipp: Då upptäckte vi också att det här inte gällde för juridiskt olikkönade par. Så handlade det om en mamma-pappafamilj som flyttade till Sverige och hade exakt samma förutsättningar i övrigt så hade det ju inte drabbat den pappan...

Intramusik

Andie: Ok, men då kör vi igång. Hej och välkomna till Antidiskrimineringspodden. Vi har tidigare sagt vilken siffra, eller vilken podd i ordningen det är men det behöver vi ju inte göra och jag håller faktiskt inte koll på det längre så jag vet inte vilket avsnitt det är. Men det här är ett avsnitt av Antidiskrimineringspodden som görs av Antidiskrimineringsbyrån Uppsala och jag heter Andie och jobbar med utbildning på ADU som vi kallar oss och idag har jag en gäst med mig som kommer från RFSL. Anna vill du presentera dig lite.

Anna: ja jag heter Anna Nordqvist och jobbar som sagt på RFSL som är riksförbundet för hbtqi-personers rättigheter. Vi är en gammal organisation kan man säga. Vi har funnits sen 1950 och gör en hel rad massa olika saker. Vi håller på med utbildning, vi har en internationell enhet, så vi jobbar både nationellt och internationellt och sen har vi också en hel rad lokala avdelningar också, 36 st för tillfället. Så vi jobbar med olika saker och jag jobbar med familjefrågor som sakkunnig i familjefrågor, lite nördigt intresserad av familjejuridik. Sen är jag också och har varit projektledare de senaste åren för ett föräldrastödande projekt.

Andie: just det och vi har ju samarbetat på lite olika sätt i det projektet och framförallt i det ärendet som vi ska prata om idag som handlar om diskriminering mot hbtq-personer. Mot samkönade föräldrapar. Så det är jättekul att ha dig här.

Anna: tack

Andie: vi kanske ska säga en kort inledning vad vi tänkt med det här avsnittet. Vi vill fokusera på diskriminering och hur man kan använda sig av juridiska fall inom diskriminering. Eller när diskriminering har hänt, hur man kan ändra lagar och påverka samhällsutveckling med hjälp av att driva ett ärende.

Anna: precis.

Andie: så det är ramen lite om vad vi tänker att vi ska prata om. Vi pratade på ett seminarium på Pride, eller det har vi ju gjort i flera år, för det här är ju en fråga som vi har samarbetat i i många år kring. Vi fick ju in ett ärende på ADU 2017 om ett föräldrappär från Spanien som var juridiska mammor i Spanien båda två. När de flyttade till Sverige framtogs den ena föräldern sitt föräldraskap och hen var tvungen att adoptera sitt barn. För att bli juridisk förälder i Sverige. Och det var då det för oss började. Men ni har känt till det här ännu längre, ärenden som det här, tidigare? Vill du berätta om RFSLs ingång?

Anna: ja men precis. Det är ju lite ungefär under samma period. Jag kommer ihåg det första jag ställdes inför. Då jobbade jag med en hemsida som hette hbtq-familjer som drevs av vår

lokalavdelning i Stockholm. Då var det ett norskt par som tog kontakt med oss om att de hade flyttat några mil över gränsen från Norge till Sunne och då blivit varse att det bara var den som hade fött deras gemensamma barn som skulle räknas som juridisk förälder här i Sverige. Det lät ju helt bisarrt när vi försökte sätta oss in i vad som hade hänt egentligen. Det kokade ned till att vi förstod att såhär ser lagstiftningen ut i Sverige. För att båda skulle räknas som juridiska föräldrar även här och inte bara i Norge så krävdes det att deras barn hade kommit till på en svensk klinik helt enkelt. Annars var den som inte fött barnet tvunget att adoptera här i Sverige för att bli juridisk förälder. Så vi förstod att så såg lagen ut. Och där började startskottet för att det här behöver vi förändra. Såhär får det inte gå till. Så det var liknande omständigheter som för det fall ni fick in helt enkelt.

Andie: och då innan vi börjar prata om vad de här fallen har handlat om, nu har vi sagt juridisk förälder så många gånger här. Och det vet jag att du är så bra på att beskriva vad det betyder. För man pratar ju om vårdnadshavare, juridisk förälder, en massa olika namn.

Anna: ja och juridisk förälder betyder ju att man står som förälder i den svenska folkbokföringen. Och med det kommer också att ens barn har rätt att ärva en, och man har försörjningsansvar för barnet. Och en vårdnadshavare är en lite annan form. Där handlar det mer om att man har rätt att ta beslut kring sitt barn, tex var barnet ska gå i skola eller förskola, kring vård och sånt. Den biten liksom.

Andie: så de här föräldrarna, det kallas ju för samkönade föräldrar. Det behöver det ju inte vara, men det kallas samkönade föräldrar som har drabbats av det här, som den här lagen har varit. Den som har blivit fråntagen juridiskt föräldraskap har ju också inte kunnat vara vårdnadshavare för barnet, så det gäller för båda.

Anna: exakt och det som var så bisarrt när vi började titta på det här och den lagen som har med utländska föräldraskap att göra, eller föräldraskap i internationella situationer som det så snyggt heter, då upptäckte vi också att det här var inte en form som gällde för juridiskt olikkönade par. Så handlade det om en mamma-pappafamilj som flyttade till Sverige och hade exakt samma förutsättningar för övrigt så hade det ju inte drabbat den pappan. Utan där hade vi en lagstiftning som liksom tänkte att det är klart att är man förälder där barnet har fötts så ska man såklart vara det i Sverige också.

Andie: så det är inga juridiska pappor som behövt adoptera sina barn när de flyttar till Sverige från ett annat land?

Anna: nej precis.

Andie: jag tänkte på en annan sak som vi pratade om innan, för snart ska vi gå in på lite hur det går från diskrimineringsärendet, vad som händer när man kommer till oss med det här ärendet och hur man påverkar politiskt men vi pratade om innan, hur funkar RFSL om man råkar ut för saker som hbtqi-person, hur vänder man sig till RFSL, går det att göra för att få stöd?

Anna: jo men det kan göra men det ser lite olika ut vad vi har för resurser för att tex slå oss ihop med andra och driva fall eller bedriva ett påverkansarbete. Man kan alltid maila oss eller så på info@rfsl.se eller på regnbagsfamiljer@rfsl.se. Och sen ser det som sagt lite olika ut vad vi har drivit, föräldrastödjande projekt eller inte och vilka som jobbar med familjepolitiska frågor. Just nu är det bara jag så vi har begränsade resurser men försöker alltid ta hand om saker själva

eller hänvisa vidare till andra. Då brukar vi ofta hänvisa till Antidiskrimineringsbyråer om det kan handla om diskriminering.

Andie: ja vi har ju haft kontakt kring många olika typer av ärenden under alla år. Så det går ju alltid att vi samarbetar kring på det sättet vi har gjort i det här. Att vi driver ärendet juridiskt i domstol och opinionsbildningen är vi med i men får stöd i av er eftersom RFSL är och kan, helt enkelt.

Anna: vi har ju tillgång till den arenan genom att vi träffar ministrar eller andra politiker och har möten med dem så har man alltid en rad olika frågor, så det ser lite olika ut vilka som hänger med på ett sånt möte och vilka frågor man lyfter. Men vi försöker alltid lyfta alla frågor som ligger på en specifik minister eller politikers bord. Så träffar vi justitieministern som organisation så tar vi alla frågor som har med lagstiftning att göra tex.

Andie: men om vi går in lite på vad det var som hände... när vi fick in det ärendet med en familj från Spanien, där den ena föräldern var svensk och de hade haft kontakt med svenska myndigheter via Spanien, och trodde att allt var grönt, och när barnet var några år gammal så flyttade familjen till Sverige. Och fick reda på det här när de skulle ta ut föräldrapeng när de skulle vabba när barnet var sjukt från förskolan. Och fick reda på då att du är inte juridisk förälder eller vårdnadshavare till det här barnet. Du har inte rätt att få ersättning för VAB. Och då kom de till oss som ett diskrimineringsärende, vi har blivit utsatta för diskriminering för att vi är ett samkönat par. Och då hade familjen även samlat in väldigt mycket namnunderskrifter redan när de kom till oss. För att de ansåg att det var fel och ville ha stöd i hur de kunde göra påverkansarbete. Så när det kom till oss var det både ett juridiskt och ett opinionsbildningsfall. Det var två olika spår redan innan, det familjen råkat ut för, men också för att väldigt snabbt kunna påverka med namnunderskrifterna. Och det använd vi ju sen, det ökade ju i antal namnunderskrifter under ett år när vi hade börjat driva fallet. Och det var ju nåt som sen användes apropå mötet med ministern.

Anna: det var ju superhäftigt att lämna över dem. Då var vi en hel trupp kan man säga. Representanter från er och oss och föräldrarna. Så vi lämnade över alla namnunderskrifterna till Morgan Johanssons statssekreterare Katarina Espmark. Och då samarbetade vi också, jag minns att jag stod en kväll och skrev ut alla namnunderskrifterna och kommentarer på vårt kontor, och hur vi lite nervösa möttes upp dagen därpå för att lämna över den här och dunsen på skrivbordet eller mötesbordet när alla namnunderskrifterna landade var väldigt mäktigt. Så det underlättade såklart att vi hade det.

Andie: ja för innan de lämnades över så hade den här juridiska processen varit igång under nåt år där vi hade gått till domstol, eller gått till förvaltningsrätten med det här ärendet. Och faktiskt vunnit i första instans. Det som var lite klurigt, och det som är lite klurigt för antidiskrimineringsbyråer är att vi arbetar ju med diskrimineringslagen och i den så täcks ju inte allting och räknas inte som diskriminering. Självklart handlar såna här typer av fall om diskriminering. De här personerna och den här familjen har blivit behandlade sämre än vad en juridisk pappa eller man hade blivit och sämre än vad ett heterosexuellt par hade blivit behandlat så självklart handlar det om diskriminering. Men däremot så fanns det inte nåt samhällsområde eftersom det här handlade om lagen och att lagen var skriven på det här sättet och att det var Skatteverket som menade att de inte kunde fatta ett beslut om att det här var en juridisk förälder. Så det fanns ingen motpart i diskriminering där man kunde gå till tingsrätten

eller säga att den här familjen har blivit utsatt för diskriminering. Utan vi gick till förvaltningsrätten och sa att det här beslutet har fattats fel.

Anna: efter det norska paret som kontaktade oss var det fler föräldrapar som hörde av sig med liknande omständigheter och även omständigheten att vara svensk medborgare men bo utomlands som vi pratade med flera par som var bosatta i Storbritannien där man inte räknades som juridisk förälder när man var här på besök. Deras barn hade inte heller kunnat bli svenska medborgare för det var inte den svenska medborgaren som fött barnet. I båda de familjerna jag tänker på fanns det flera barn. Och det hade funkade för ena barnet men inte det andra, vilket också blir bisarrt att två syskon inte har samma rättigheter. Så hade den svenska medborgaren fött det ena barnet så fick det medborgarskap och inte det andra. Så det pågick olika fall parallellt i förvaltningsdomstolarna. Bland annat ett isländskt par hade hunnit driva och fått ihop underlag för att stämna Skatteverket i förvaltningsdomstolen helt själva. Sen slog vi oss också ihop med en jurist som heter Kerstin Burman kring det fallet. Så när det hamnade i kammarrätten var det med stöd av Kerstin och oss. Vi höll på med de olika fallen och politikerna började också få upp ögonen för det här och visade ändå stort intresse vad som hände med de här fallen i domstolarna. Så de ville ha uppdateringar kring det. Men vi förstod också efter kammarrättsdomarna att vi har med en diskriminerande lagstiftning att göra. Så det var lagen som behövde förändras. Då hamnar det på politikernas bord. Vi använde media ganska mycket och lyfte de här fallen i större dagstidningar också. Det skapade också, precis som Sara och Solles namninsamling, nån opinion rent offentligt också.

Andie: precis, och Sara och Solle är föräldrarna i det spanska paret som vi har pratat om. Som drev namninsamlingen och så. Nu sa ju jag att vi vann i förvaltningsrätten. Och det gjorde vi först men sen förlorade vi när Skatteverket överklagade. För Skatteverket ville ju ha en dom som var prejudicerande och det är det inte i första instans, så då ville man överklaga för att få en dom i en högre domstol. Vi ska också nämna juristerna från antidiskrimineringsbyråerna i det ärendet som har jobbat med det fallet som vi fick in. Elin Boyer från oss på ADU, Emmi Kjälled från Antidiskrimineringsbyrån Stockholm Syd. Även juristerna Hanin Shakrah och Mai Greitz har jobbat med det. Så vi har varit många som varit juridiskt inblandade, och jag och Olivia Novotny Bill som också jobbar på ADU. Så vi förlorade när Skatteverket överklagade. Då gick domstolen på Skatteverkets linje att det handlade om barnets rätt till att ha kännedom om sitt genetiska ursprung. Det var det Skatteverket pratade om. Också i bemötande mot familjen, att det handlar om barnets rätt till sitt genetiska ursprung och det gick väldigt hårt på, att det dels inte var möjligt i det här fallet för i Spanien går det inte, alla donatorer är anonyma. Det här barnet fanns ju redan. Det var inget som ändrades genom en adoption drevs igenom. Det var inget genetiskt ursprung som kom fram pga det.

Anna: nej precis, det handlar ju helt och hållet om hur den svenska lagstiftningen är utformad och att man genom lagstiftningen vill styra familjer "rätt" sätt att skaffa barn på. Då vill man styra mot att välja en kontaktbar donator och i Sverige är alla donatorer inom regionernas regi kontaktbara eller kan bli det för barnet. Barnet kan få vetskap om donatorns identitet. Och på en del håll i världen går det också, tex i Danmark går det att välja om man vill ha en kontaktbar eller icke kontaktbar donator. Så det handlar om en handlingsdirigerande lag och det tog man fasta på även här. Det blir ju fånigt i ett sammanhang där det inte ens är möjligt att välja det.

Andie: så det som de här fallen har handlat om, och det har vi pratat om på olika seminarier under åren på olika Pridesammanhang och MR-dagar och så, det handlar om fri rörlighet, eller möjligheten att flytta och få sina rättigheter inte fråntagna sig när man flyttar nånstans. Både

inom EU eftersom fler av det här har varit inom EU. Men även generellt internationellt. Så det har både handlat om de rättigheterna. Men det är ju en underliggande fråga för oss också att queera familjer eller hbtq-familjer behandlas på ett sätt genom den här lagstiftningen, att den driver på att man inte ska kunna göra heminseminationer eller inseminationer utomlands med anonyma donatorer. Det är också diskriminerande på en massa sätt.

Anna: precis så är det.

Andie: frågan har många olika lager. Men så vad hände sen då? Vi förlorade i kammarrätten dit Skatteverket överklagade och vi fick inte prövningstillstånd i högsta förvaltningsdomstolen. Men påverkansarbetet fortsatte. Vad hände då?

Anna: när vi ändå är inne på högsta förvaltningsdomstolen. Det isländska paret var lite före här. De fick sitt ärende prövat i högsta förvaltningsdomstolen och de vann inte. Det kändes lite som spiken i kistan för oss. Jag nämnde tidigare att vi var inblandade i det brittiska fallet, eller den svenska medborgaren Petra Nordkvist som försökte driva sitt fall också. Och det försökte vi få upp i Europadomstolen och det gick inte men vi gjorde ett tappert försök i alla fall. Så allt det pågick ju samtidigt eller så. Vi fortsatte träffa politiker och hängde runt på Almedalen och delade ut flygblad och så där. Vad vi förstod behövde till var en statlig utredning som tittade på frågan och tog ett ordentligt grepp om den och tittade på hur man skulle kunna förändra lagstiftningen helt enkelt. Så vi lämnade över namnunderskrifterna i december 2019 har jag för mig och då fick vi utlovat en utredning. Och det gjorde det några månader senare, i februari 2020. Då tillsattes en sån. Vi träffade den utredningen flera gånger medan den höll på. Då brukar man ha ungefär ett år på sig för större utredningar och det hade de. Så i juni 2021 så presenterades resultatet av den. Den var ju vad vi hade hoppats på faktiskt. Man föreslog att om man räknas som förälder i det land där ens barn är född, och är ett gift eller sambopar så ska man räknas som förälder även i Sverige oavsett hur barnet blivit till, om det handlar om heminsemination eller på klinik, kontaktbar eller icke kontaktbar donator. Det ska inte spela någon roll. Så där hoppades vi på att det skulle bli verklighet. Men då behöver man driva på lite för det också. Och se till att de skickar ut det på remiss vilket de gjorde så vi besvarade den och gick igenom väldigt noggrant jag och en kollega som heter Cal Orre. Och lämnade in det remissvaret och ungefär exakt ett år senare var det omröstning i riksdagen kring det här. Och det var ju 2022 det. I juni. Då var vi på plats och lyssnade på debatten kring det och sen förflyttade vi oss så att vi skulle kunna vara med och alerta när själva voteringen sen hölls. Och det går ju fort. Man får vara lite alert helt enkelt.

Andie: vi stod där och försökte räkna ut när voteringen skulle komma. Vi sprang runt och försökte hitta en bra lokal så att vi inte skulle missa själva voteringen och antalet, hur många som röstade för och så, kunna skärmdumpa och så. Så det var ganska lång tid som vi stod och väntade på att just det skulle komma upp till votering. Vi kan kanske ha den bilden på oss utanför riksdagen till det här poddavsnittet. Men vad hände sen då när lagen väl är genomröstad?

Anna: vi kan också nämna vilka siffror det röstades igenom på. 250 för och 53 emot. då var nästan hela riksdagen på plats, eller nästan alla ledamöter. Det var bara Sverigedemokrater som inte röstade för, av alla partier. Sen har det varit ganska snabba ryck. Det här skedde ju i slutet av juni i år, och sen skulle lagen börja gälla redan 1 augusti. Och så är det inte alltid. Ibland dröjer det ett halvår eller så innan en lag träder i kraft. Så det som hände var att den 1 augusti började den här lagen gälla. Så nu går det att höra av sig igen till Skatteverket om man inte har räknats som juridisk förälder tidigare.

Andie: så även personer som bor utomlands och är svenskar som bor på andra ställen än Sverige.

Anna: för att sen även ordna med svenskt medborgarskap för sitt barn.

Andie: och vi såg ju till och med att de har lagt in information på sin hemsida, vi har försökt följa så att det verkligen är sant från den 1 augusti. Så vi antar att det är så.

Anna: ganska utförlig information, för det är nästa sak en behöver ha sina hökögon på, kan myndigheterna det här nu att lagen är ändrad och kan man hitta information och så.

Andie: ja, utan att gå in på detalj men det har ju ni på RFSL varit med om förut i frågor som rör familjelagstiftningarna.

Anna: absolut, en lag ändras men det finns varken information eller att myndigheter själva har koll egentligen på vad det är som gäller. Men i det här fallet verkar det faktiskt som att det flyter på.

Andie: tänk vilken tur ändå att RFSL har de hökögonen, att det går att göra så. Jag har följt flera såna lagändringar och sett hur ni har koll på det, och sen har kontakt med Skatteverket eller vem det nu är det gäller. Vilken otrolig tur att ni finns.

Anna: ja men jag tänker också att det är otacksamt, kring myndigheter. Att ibland behöver myndigheter också ett uppdrag att uppdatera sin information och så. Det går inte alltid så himla smärtfritt. Och det kan vara ganska lång eftersläpning på det.

Andie: det finns ingen mall på det att när en lag ändras så behöver det här och det här och det här också följa med?

Anna: nej tyvärr det finns ju inte det. Men vi får se hur eller om det funkar i alla fall. Vi får följa det. Och se så att de sköter sig.

Andie: men jag vill fråga hur känns det nu, är en av frågorna jag vill prata om och vad är nästa lag vi ska förändra. Men hur känns det nu efter de här 5-6 årens arbete med den här frågan?

Anna: det känns ju otroligt, bara att få vara med från första samtalet och när man uppmärksammas på en orättvisa, till att faktiskt få stå där och se när voteringen sker. Och hur många partier som har fattat galoppen. Att få skörda frukten av allt arbete som ändå är nedlagt på det här, alla möten och allt prat med media och flygblad i Almedalen. Så det känns otroligt häftigt att få vara med om det liksom. Men visst. Det är alltid en vinst men sen finns det en massa mer som man vill fortsätta jobba med. Så man riktar blicken mot nåt nytt.

Andie: rent yrkesmässigt blir det så om man jobbar med frågan. Utifrån vad jag tar med mig av att ha jobbat med det här, från första mötet med Sara och Solle som drabbades av den här felaktigheten i lagen, till att sitta i riksdagen och se voteringen och debatten. Att se en förändring hända är ju helt otrolig som du säger men också att vi alla som har jobbat med den här frågan och som jobbar med de här frågorna har ju också personliga relationer till den här typen av diskriminering och att det faktiskt gör ganska ont att sitta och se den debatten hända. Att behöva gå igenom de här smärtorna som händer i såna här ärenden.

Anna: verkligen

Andie: det är bra att vara med om att det finns känslor där bakom, att det handlar om oss, om riktiga människor och riktiga kamper som vi för.

Anna: det är ofta när man använder de exemplen som även politiker reagerar. Men man får ju ha stor respekt för det, att för varje gång ett föräldrapar behöver berätta sin historia igen så är det att återuppleva det man varit med om. Det får man ha med sig.

Andie: och att höra nån annan berätta om det. Jag tänker också att nåt som varit så bra i det här, som vi sa i början, vi har ju samarbetat med RFSL tidigare och på olika sätt. Men det har varit väldigt fint att få samarbeta så nära på så många olika sätt i de här ärendena. Det tar jag med mig personligen. Alla olika jurister som varit inblandade eller alla antidiskrimineringsbyråer eftersom vi varit flera. Det samarbetet och den nära samarbetet med klienterna som ju drev och har drivit det här mest egentligen eftersom hela namninsamlingen och att fortsätta kämpa och berätta den här historien om och om igen. Men vill du säga nåt om nästa kamp?

Anna: nästa kamp på området familj är ju att kunna vara fler än två juridiska föräldrar. Tex en familj med fler än två föräldrar, tre eller fyra är ju en fråga att driva. Idag kan ju bara vara två juridiska föräldrar och vårdnadshavare till ett barn och det behöver vi ju förändra för det finns ju många familjer där barn har fler viktiga vuxna eller till och med föräldragestalter. Och rent kring hbtqifrågor är ju också ett tredje kön nåt som vi vill fortsätta driva och så. Så det finns att göra även framöver!

Andie: det finns material som går att jobba med...men wow, tack så jättemycket för att du har varit med idag och tack för allt arbete som vi har gjort tillsammans. Jag ser fram emot mer i framtiden.

Anna: tack själv och tack för att jag fick komma.

Andie: det var så kul att du var med och berättade om det här en gång till. Nu hoppas vi att vi ses i framtiden och kan prata om de här frågorna du nämnde nu. Men det var jättekul att ha dig med här. Jag kan säga nåt om den här podden som drivs av Antidiskrimineringsbyrån Uppsala som man kan vända sig till om man har blivit utsatt för diskriminering. Då kan man maila adu@sensus.se eller vår hemsida www.antidiskrimineringuppsala.se. Det finns 18 antidiskrimineringsbyråer i Sverige. Vi kan hjälpa till och lotsa till den som är närmast om du inte bor i Uppsala län. Men tack för oss för den här gången. Hej då!

Anna: hej då!